

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2017

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Засновано у 2013 році

Рівне – 2017

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86
ББК 88

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 8 / упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2017. – 318 с.

**Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до
Переліку наукових фахових видань України з психології**
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016, № 1222) .

Свідоцтво про державну реєстрацію: **Серія КВ № 18713-7513 Р**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Оpubліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г.С. Костюка.

Левовицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти ректор Вищої педагогічної школи м. Варшава (Республіка Польща).

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Ставицький Олег Олексійович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка Степана Дем'янчука.

Немеш Олена Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Павелків Р. В., доц. Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету ім. І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №4 від 30 березня 2017 року)

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

2. Kolmykova A. S. Obraz futbol'nogo fanata ta fanatyzmu – jak semiotychnyj prostir kul'tury / A. S. Kolmykova // Visn. L'viv. nac. akad. mystectv. – 2016. – Vyp. 28. – S. 252-262.
3. Kulakov S. A. Diagnostika i psihoterapija addiktivnogo povedenija u podrostkov : ucheb.-metod. posobie / S. A. Kulakov. – M. : Folium, 1998. – 70 s.
4. Latysheva T. V. Fenomen molodezhnoj subkul'tury: sushhnost', tipy / T. V. Latysheva // Sociolog. issled. – 2010. – № 6. – S. 93-101.
5. Leonenko T. Je. Zlochynnist' na religijnomu grunti: fenomen, determinacija, zapobigannja : dys. ... d-ra juryd. nauk : 12.00.08 / T. Je. Leonenko – Zaporizhzhja, 2015. – 538 s.
6. Markova N. E. Tipologija modifikacij deviantnogo povedenija v molodjozhnyh subkul'turah / N. E. Markova, N. M. Rimashevskaja, N. L. Smakotina // Narodonaselenie. – 2010. – № 1. – S. 85-97.
7. Mejtin A. A. Kriminologicheskaja harakteristika prestuplenij, sovershaemyh futbol'nymi bolet'shnikami, i ih preduprezhdenie : dis. ... kand. jurid. nauk : 12.00.08 / A. A. Mejtin. – Rostov n/D, 2004. – 243 s.
8. Pavlenko V. P. Fanatyzm: istorychni ta social'ni koreni / V. P. Pavlenko. – Sumy : Vyd-vo SumDU, 2008. – 184 s.
9. Pazynich S. M. Filosofija : navch. posib. dlja studentiv vyssh. navch. zakl. / S. M. Pazynich. – Harkiv : Harkiv. derzh. akad. dyzajnu i mystectv : Vyd. Savchuk O. O., 2014. – 380 s.
10. Selec'ka T. V. Molodizhna subkul'tura: vplyv na formuvannja osobystosti / T. V. Selec'ka, T. O. Slyvins'ka // Prakt. psihologija ta soc. robota. – 2009. – № 12. – S. 58 – 66.
11. Fanatyzm [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Fanatyzm>. – Nazva z ekrana.
12. Jakuba A. V. Povedencheskij i mirovozzrencheskij oblik subkul'tur futbol'nyh fanatov: teoreticheskij aspekt problemy : dis. ... kand. soc. nauk : 22.00.04 / A. V. Jakuba. – Krasnodar, 2015. – 151 s.
13. Brake M. The sociology of youth culture and youth subculture: Sex and drugs and rock'n'roll? / M. Brake. – London : Routledge & Kegan Paul, 1980. – 204 p.
14. Dal Lago A. Italian football fans: Culture and organisation. Football, Violence and Social Identity / A. Dal Lago and R. De Biasi. – London : Routledge, 1994. – 230 p.
15. Football violence in Europe. A report to the Amsterdam Group / Prepared by Giovanni Carnibella, Anne Fox, Kate Fox, Joe McCann, James Marsh, Peter Marsh. – Oxford, 1996. – 97 p.

Pavelkiv V.R., Panasiuk V.M. THE FORM DISPLAYS OF FANATICISM LIKE A SOCIAL PHENOMENON: BASED ON EXAMPLES OF SOCIAL SUBCULTURES

This article talks about theoretical scientific review of native and foreign researches, devoted by sociological psychological phenomenon – «fanaticism». We can distinguish their own characteristics, the typology and types are selected. Exemplified the characteristics of fanaticism's norms like a whole structure in today's society. The authors who learned issues of fanaticism and the impact on society are exemplified. The classification of form displaying are submitted and the mechanism of their realization are defined. It is focused on the disclosure content of fanaticism types that are forming youth subcultures. It considers the psychological characteristics of subcultures as one of the driving forces of socialization. It is analyzed the term «subculture», filed a brief description of its main types and the influence of informal associations in values and moral standards of young people. Also, it is analyzed the relationship of informal groupings to form deviant behavior among young people. It is presented interpretation of the impact of ideology on the formation of youth subcultures fanaticism among young people. It is allocated and summarized the reasons that motivate young people to find themselves in youth associations.

Key words: youth, subculture, non-formal groups, specific of subcultures, ideology and fanaticism.

УДК 159.923 – 043.84

О.Б. ПЕТРЕНКО

ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У КОНЦЕПЦІЇ М.М. РУБІНШТЕЙНА

У статті схарактеризовано проблему самореалізації особистості у концепції М. М. Рубінштейна, з'ясовано, що гуманістичний характер концепції М. М. Рубінштейна проявляється у розумінні ним процесу виховання, заснованого на сутності індивідуальності людини, її самості, функціях «Я», соціально-правовій самосвідомості, самореалізації. Визначено, що об'єктом дослідження в спадщині ученого є процес виховання «цільної особистості», а предметом його ґрунтовного аналізу – формування морального потенціалу людини. Структурними компонентами концепції М. М. Рубінштейна є мета, яку він розумів як виховання в людині «цільної особистості»; зміст виховання, який визначав як об'єм і характер властивостей особистості, що досягається за допомогою вирішення завдань фізичного, морального, соціально-правового, естетичного, релігійного виховання. М. М. Рубінштейн обґрунтовував центральну для педагогіки психологічну категорію – «особистість», акцентуючи увагу на чотирьох іпостасях людини: природна істота, залежна від законів «загального царства природи»; соціальна істота, яка живе в умовах взаємодії з іншими людьми, суспільством, державою; член культурного цілого та «індивідуальна особистість» при цьому акцентував увагу на середовищі, родині, колективі як засобах виховання «цільної особистості».

Ключові слова: самореалізація, особистість, «цільна особистість», концепція, М. М. Рубінштейн, педагогічна психологія.

В статье охарактеризована проблема самореализации личности в концепции М. М. Рубинштейна, выяснено, что гуманистический характер концепции М. М. Рубинштейна проявляется в понимании им процесса воспитания, основанного на сущности индивидуальности человека, его самости, функциях «Я», социально-правовому самосознанию, самореализации. Определено, что объектом исследования в трудах ученого есть процесс воспитания «цельной личности», а предметом его основательного анализа – формирование морального потенциала человека. Структурными компонентами концепции М. М. Рубинштейна есть цель, которую он понимал как воспитания в человеке «цельной личности»; содержание воспитания, определяющее как объем и характер свойств личности, которые достигаются с помощью решения задач физического, морального, социально-правового, эстетического, религиозного воспитания. М. М. Рубинштейн обосновывал центральную для педагогики психологическую категорию – «личность», акцентируя внимание на четырех ипостасях человека: естественное существо, зависимое от законов «общего царства природы»; социальное существо, живущее в условиях взаимодействия с другими людьми, обществом, государством; член культурного целого и «индивидуальная личность»; при этом акцентировал внимание на среде, семье, коллективе как средствах воспитания «цельной личности».

Ключевые слова: самореализация, личность, «цельная личность», концепция, М. М. Рубинштейн, педагогическая психология.

Постановка проблеми. Потреба в гуманізації сучасної психолого-педагогічної науки змушує звертатися до джерел, аналіз яких виявляє ряд «білих плям», почасти пов'язаних з незатребуваністю ідей тих учених, чия творчість не вписувалася в рамки офіційної радянської науки. До таких учених, психолого-педагогічна спадщина яких не оцінена належною мірою, відноситься Мойсей Матвійович Рубінштейн – психолог, педолог, педагог. Йому належить велика кількість наукових і публіцистичних праць з питань теорії особистості, соціальної психології, педагогічної психології, психології юнацтва, взаємодії сім'ї зі школою. Оскільки традиційна парадигма освіти й виховання вичерпала свої можливості, пріоритетною сьогодні стає ідея багаторівневого розвитку людини упродовж усього її життя. Відтак, на нашу думку, виникає необхідність вивчення психолого-педагогічної концепції М. М. Рубінштейна, оцінки її у контексті сучасної парадигми освіти й виховання, позаяк в освітньо-виховний процес необхідно включати природний механізм саморозвитку людини, що й забезпечує її безперервне пізнання й розвиток. Саме прагнення до саморозвитку (самореалізації, самовдосконалення), як відзначав свого часу М. М. Рубінштейн, являє величезну цінність саме по собі, тому що є показником особистісної зрілості й одночасно умовою її досягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова спадщина й практична діяльність М. М. Рубінштейна вивчена на сьогодні недостатньо. Окремі аспекти його наукового доробку проаналізовані у роботах П. В. Алексєєва [1], М. В. Богуславського [2], Н. Н. Мехтіханової [3], А. А. Нікольської [4], О. Б. Петренка [5]. Однак, зазначені учені не розкривають повною мірою погляди М. М. Рубінштейна на проблему самореалізації особистості; у цих працях відсутній детальний аналіз теоретичних підходів ученого до означеної проблеми і їх значення для практики сучасних освіти й виховання зростаючої особистості. Саме тому завдання цієї статті полягає в аналізі проблеми самореалізації особистості у концепції педагогічної психології М. М. Рубінштейна.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мойсей Рубінштейн, відомий психолог, педагог, професор Московських вищих жіночих і педагогічних курсів, пізніше відомий педолог, був представником культурно-антропоцентричного напрямку педології, представники якого вважали, що для цілісного розвитку особистості стимулом може бути лише суспільство, у якому особистість народилася і виховується, яке дає змогу розвивати вроджені здібності й якості. Сучасним науковцям Мойсей Матвійович Рубінштейн (1878–1953) практично невідомий, хоча це прізвище знають усі психологи й асоціюють його з іншим радянським психологом – знаменитим Сергієм Леонідовичем Рубінштейном (1889–1960), який працював хронологічно дещо пізніше. Вивчення ідей М. М. Рубінштейна продиктоване як самою актуальністю його досліджень в галузі педагогічної психології, так і її осмисленням в умовах наукової ревізії на початку ХХІ ст. і поверненням у її ряди учених, що залишилися в тіні офіційної, ідеологічної лінії в гуманітарних науках.

У 1905 р. Мойсей Рубінштейн закінчив філософське відділення Фрайбурзького університету у Німеччині. (До речі, на цьому ж відділенні через три роки навчався й згадуваний Сергій Рубінштейн). Повернувшись у Росію, Мойсей Матвійович викладав психологію й філософію в університеті Шанявського, на московських Вищих жіночих педагогічних курсах. Після здачі магістерського іспиту при Московському університеті у 1912 р. М. М. Рубінштейн працював там спочатку приват-доцентом, а з 1918 р. – професором. Був організатором і першим ректором Східно-сибірського університету в Іркутську, викладав у вишах Москви, завідував кафедрою педагогіки й психології в Красноярському педагогічному інституті. В 1943–1951 рр. – професор кафедри психології в МДП ім. Леніна [3].

У книзі «Психологія і время» А. В. Петровський (2007) зазначав, що у період ідеологічної боротьби з «космополітизмом» кафедрі психології педінституту імені Леніна було необхідно вибрати «жертву». Чимось треба було звітувати перед керівництвом. «Жереб упав» на М. М. Рубінштейна. Тільки «компромату» на нього довго не могли знайти. Тоді доценти Ігнат'єв і Громов «викопали» видану за чверть століття до початку «побиття» професора його книгу «Половое воспитание с точки зрения интересов культуры» [13]. Книга, видана у 1926 році, була відреценована з позицій 1951 року. «Далі все було просто, – зазначав А. В. Петровський, – раз писав про статеве питання, значить проповідував «фрейдизм». Те, що Зигмунда Фрейда професор не згадував, значення не мало. Не стане ж Мойсей Матвійович заперечувати, що Фрейд, як і він, займався

проблемою статі, і справді, заперечувати це було неможливо – викритому «фрейдистові» не повинно було бути місця в головному педвузі країни ... Страшнувало було читати в архіві інституту протоколи засідання кафедри, на якому викривали М. М. Рубінштейна у «фрейдистських перекрученнях». Старий психолог був вигнаний з інституту, осліп і незабаром помер» [6].

Мойсей Матвійович Рубінштейн здійснив помітний внесок у розвиток вітчизняної психологічної й педагогічної науки. Розробляв проблеми вікової й педагогічної психології, досліджував особливості мислення, соціально-правові уявлення й читацькі інтереси дітей. Займався питаннями суспільного й сімейного виховання, естетичного й статевого виховання, проблемами змісту й методики навчання в середній і вищій школі. Питання навчання й виховання пов'язував із загальними філософськими визначеннями їх цілей, завдань, принципів. Редактор серії книг «Великі педагоги» і автор унікальної монографії про Платона як учителя [12]. Переважаюче коло інтересів М. М. Рубінштейна – філософія виховання й освіти особистості. Ці проблеми розглядалися ним у глобальному контексті світо- і життєрозуміння. Центральне завдання його головної філософської праці у двох частинах «О смысле жизни» (1927) – пошук правдиво-життєвого світогляду, здатного «освітити дійсне життя й поглибити його» [9]. У розвитку такого світогляду призначав важливу роль всій концепції «моністичного ідеал-реалізму й творчого антропоцентризму», вільної від трансцендентних моментів [там само]. Книга піддалася запеклій ідеологічній критиці, яка фактично поклала кінець публікаціям філософських робіт М. М. Рубінштейна. Відтоді Мойсей Матвійович Рубінштейн обґрунтовував центральну для педагогіки психологічну категорію – «особистість», акцентуючи увагу на чотирьох іпостасях людини: природна істота, залежна від законів «загального царства природи»; соціальна істота, яка живе в умовах взаємодії з іншими людьми, суспільством, державою; член культурного цілого та «індивідуальна особистість». За твердженням М. М. Рубінштейна, у «педагогіці в цілому ставиться завдання вказати засоби й шляхи до виховання людини, як тілесно й духовно всебічно індивідуально розвиненої, сильної, життєздатної, соціальної, самодіяльної, культурно-моральної сили» [10, с.60]. Такий погляд на особистість зумовлював відповідні завдання освіти й виховання, визначені М. М. Рубінштейном у працях «Идея личности как основа мировоззрения. Критико-философский очерк» (1909) [7], «Очерк педагогической психологии в связи с общей педагогикой» (1913, 1916, 1920) [10], «История педагогических идей в ее основных чертах» (1916, 1922) [8], «Проблема «Я», как исходный пункт философии» (1923) [14].

М. М. Рубінштейн обґрунтував свою педагогічну концепцію, ґрунтуючись на гуманістичному ставленні до розуміння людської сутності. Сутність концепції в прогресивному розвитку людської психіки при наявності відповідних умов і конструктивного задоволення потреби в самоствердженні за допомогою формування моральності. Одночасно він виступив як методолог власного напрямку в науці, підвівши теоретико-філософську базу під педагогічну концепцію й обґрунтовуючи дослідницький апарат у своїх методико-педагогічних працях. Феноменологічний зміст таких дефініцій педагогічної теорії М. М. Рубінштейна, як «особистість», «людина», «індивідуальність», «Я», дало йому змогу наповнити останні гуманістичним контекстом і розглядати процес виховання з гуманістичних позицій, що також було досягненням у тогочасній психолого-педагогічній науці. Важливим завданням педагогіки він вважав виховання «індивідуального творця культури», здатного дотримуватися ідеалів «добра, краси, істини». У концепції М. М. Рубінштейна за природну основу культурного розвитку-саморозвитку особистості були прийняті психічні процеси і стани, але особистість живе і формується в культурі, стаючи культурно-творчою силою. Саме входження в культуру, життя в культурі забезпечує індивіду рух до цільної особистості, складовими якої є цілісне оптимістичне світосприйняття, морально завершена, самостійна і витримана воля, життєздатний характер, прагнення і здатність до творчості [10].

М. М. Рубінштейн аналізував поняття особистості у зв'язку із цілями виховання й підкреслював, що в контексті розвитку особливе значення набуває соціальна сторона життя особистості. Соціальний характер особистості, зв'язок розвитку особистості й культури є ключовими моментами в трактуванні поняття особистості. Особистість, підкреслював М. М. Рубінштейн, – це продукт не природного, природного розвитку, а історичного, культурного. Основними позиціями в розробці концепції М. М. Рубінштейна були: ідея особистості – основа світогляду, ідея взаємодії всіх основних видів життєдіяльності дитини, побудова виховного процесу на діяльнісній, активній основі, вивчення психічних процесів і станів особистості з метою їх врахування у виховному процесі.

У праці «Проблема «Я», как исходного пункта философии» (1923) учений обґрунтовував самореалізацію як здійснення можливостей розвитку «Я» за допомогою власних зусиль, співтворчості, співдіяльності з іншими людьми (близьким і далеким оточенням), соціумом і світом у цілому. Крім цього, на думку М. М. Рубінштейна, самореалізація містить у собі самопроектування, тобто уявлення про те, якою людиною прагне бачити себе у найближчому й віддаленому майбутньому. (Ймовірно, Я – ідеальне і Я – у майбутньому в термінах сучасних психологів) [14]. Говорячи про розвиток і виховання, М. М. Рубінштейн обґрунтував два досить вагомні принципи, реалізація яких виявилася неможливою в реаліях тієї історичної епохи, коли жив учений. Це принципи індивідуальності й комплексності, системності у вихованні. Згідно М. М. Рубінштейну, вимога тотожності однорідних особистостей властива примітивному суспільству, а суспільство, що вступило на шлях культурного розвитку, пропонує єдність (а не тотожність) індивідуальних особистостей. Виховання не повинне нівелювати особистість, пригнічувати її індивідуальні якості. Отже, і психологія та педагогіка повинні ставити завдання виростити єдність різноманітних цільних особистостей [15].

М. М. Рубінштейн розглядав розвиток «цільної особистості» у якості ідеальної моделі й обґрунтував необхідність першорядного вирішення таких завдань виховання, як фізичного, морального, соціально-

правового, естетичного, релігійного, виділяючи їх у якості базисних. Водночас М. М. Рубінштейн висловлювався проти однобічності у вихованні особистості, абсолютизації якої-небудь однієї її сторони. Так відбувається, коли, наприклад, фізичний розвиток відривається від контролюючої влади, що облагороджує її ідеальні мотиви істини, добра й краси; він (фізичний розвиток – О. П.) легко може привести нас до фетишизації «здорового кулака» і «кінської сили», здатних при нагоді стерти з лиця землі й красу, і добро, і правду. Містить небезпеку й винятково естетичне виховання, тому що воно здатне знищити добро, викохавши непрохідний егоїзм і себелюбність. Винятково моральне виховання занадто збіднює життя людини й звужує сферу добра. Однобічність властива також винятково релігійному вихованню. Особливо помилковий розвиток і культивування інтелекту у відриві від інших елементів особистості, тому що в ньому самому немає гарантій «за напрям на добро». Тільки зливаючись у цільній особистості у гармонічне ціле, розбудовуючись у дитячій душі в тісному зіткненні, елементи особистості забезпечують один одному доцільний ріст і максимальну силу [10].

Центральним утворенням особистості М. М. Рубінштейн вважав характер. Сформованість моральних елементів характеру свідчить про справжню зрілість особистості. Тому вироблення морального характеру є одним із самих істотних завдань виховання в цілому. М. М. Рубінштейн писав, що природа твердо визначила в характері тільки можливості, а яка з них і у якій мірі буде здійснена, вирішують хід подальшого розвитку, властивості матеріалу, на якому виявляється й зріє характер, і наявність свідомої сили, що впливає на розкриття характеру в певному напрямі. Розвиток, зміна характеру відбувається, за М. М. Рубінштейном, насамперед на основі активізації самодіяльного начала, свідомого прагнення людини до побудови своєї особистості. При цьому важливе усвідомлене підпорядкування певним моральним нормам. Моральний закон – це внутрішній закон; центр ваги моральної особистості у ній самій, у її самосвідомості й самооцінці. Така особистість далека від примусу, але також не мириться й зі сваволею. Орієнтація на пробудження власних моральних сил особистості не означає заперечення зовнішніх виховних впливів. Особливо М. М. Рубінштейн підкреслював вплив культури, соціуму на напрям розвитку характеру. Вихідним принципом морального виховання є тісний, нерозривний зв'язок особистого й соціального в людині, тому що людина живе в суспільстві й виховується для спільного життя з іншими людьми. Тому бути моральним – значить діяльно впроваджувати у життя моральні принципи як член певного суспільства. Із цього випливають і основні напрями розвитку морального характеру. По-перше, необхідно розвивати діяльну, вольову сторону особистості, тому що характер проявляється у вчинках. По-друге, моральний характер можливий тільки на ґрунті визнання існування інших особистостей і діяльного спілкування з ними. Отже, моральний характер виховується в ході життя у суспільстві, і засоби виховання характеру повинні мати широку орієнтацію. Для виховання морального характеру необхідні знання особливостей дитячих уявлень про моральність, врахування специфіки інтелектуальної й емоційної сфери дитини, розуміння складності шляху до досягнення психічної й моральної зрілості. М. М. Рубінштейн проаналізував прояви моральної сфери у дитини й можливості психологічних засобів впливу на неї. Центр ваги в моральному формуванні особистості лежить не у навчанні й не в теоретичній освіті, а у діяльності, у вихованні на дійсних вчинках, за допомогою прикладу й організації відповідної обстановки. Особливо важлива здоровіша моральна атмосфера, спрямованість на трудове творче життя. Учений підкреслював, що для виховання морального характеру дітей важливо акцентувати цінність праці й трудовому життю й обгороджувати їх від впливу «хижацької атмосфери». Підсумовуючи фактори формування морального світу людини, М. М. Рубінштейн відзначав, що кращий шлях виховання морального характеру – це створення навколо дітей чистої атмосфери праці, життя, людських відносин і інтересів [10]. У концепції М. М. Рубінштейна людина вільна у своєму виборі рішень щодо її природних психічних потенціалів і може не тільки «боротися» за їхній прояв, але й самореалізовуватися, «творити» сама себе. Учений переконував керуватися у вихованні наступними принципами: активності (припускаючи активну позицію суб'єкта виховання у процесі формування своєї особистості), життєдіяльності (виявлення й прояв особистісних можливостей), розгляду індивідуальних особливостей особистості (врахування у вихованні індивідуальності вихованців) [11]. М. М. Рубінштейн брав до уваги ірраціональність людської поведінки, однак був глибоко переконаний у розумності особистості. Одним з доказів цього є те, що він один з небагатьох учених того часу розглядав автобіографічні звіти людей про їхній суб'єктивний життєвий досвід у якості досить достовірних даних для вивчення особистості. Досить цікавою у цьому контексті є його праця «Юность: по дневникам и автобиографическим записям» (1928) [17]. На сьогодні метод психологічної автобіографії є цілком визнаним у науковій практиці.

Створивши теорію виховання «цільної особистості», М. М. Рубінштейн утвердив у педагогіці доктрину, яка пояснює індивідуальні аспекти особистості за допомогою осмислення її психічних станів. Точка зору вченого на сутність людського буття дала йому можливість вирішувати дилему «конституціоналізм-енвіронменталізм» у широкому спектрі, стверджуючи, що людина не лише продукт природи, але й власне індивідуальне «творіння». Одержуючи нові знання, навчаючись, людина змінюється, набуває рух імпліцитних структур, які, проявляючись, набувають риси індивідуальності. Саме цей феноменологічний напрям у концепції М. М. Рубінштейна є доказом його прихильності гуманістичному напрямку в педагогічній науці.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, гуманістичний характер концепції М. М. Рубінштейна проявляється у розумінні ним процесу виховання, заснованого на сутності індивідуальності людини, її самості, функціях «Я», соціально-правовій самосвідомості, самореалізації. Методологічною основою концепції М. М. Рубінштейна стали погляди філософів-ідеалістів, а теоретичним обґрунтуванням – досягнення вітчизняних і зарубіжних педагогів. Об'єктом дослідження в спадщині вченого є

процес виховання «цільної особистості», а предметом його ґрунтовного аналізу – формування морального потенціалу людини. Структурними компонентами концепції М. М. Рубінштейна є мета, яку він розумів як виховання в людині «цільної особистості»; зміст виховання, який визначав як об'єм і характер властивостей особистості, що досягається за допомогою вирішення завдань фізичного, морального, соціально-правового, естетичного, релігійного виховання. М. М. Рубінштейн акцентував увагу на середовищі, родині, колективі як засобах виховання «цільної особистості». Його теоретичні положення у психології та педагогіці щодо виховання детерміновані розглядом людини з позиції приналежності останньої до природи, індивідуального укладу, соціуму й причетності до певної культури.

Концепцію М. М. Рубінштейна відрізняє як фактор верифікації, погодженості висунутих доктрин і положень, так і їх взаємоперевірка на практиці. Усі висунуті вченим гіпотези й доктрини вільні від внутрішніх протиріч, що підвищує їхню евристичну цінність, надаючи поштовх для подальшої дослідницької активності молодих дослідників. *Перспективи подальших досліджень* спадщини М. М. Рубінштейна вбачаємо у розгляді його внеску у вивчення найбільш характерних рис і тенденцій розвитку юнацтва, як-то: схильність до рефлексії, самоаналізу, прагнення до самостійності, самовизначення, самореалізації; вироблення критеріїв своєї поведінки; бажання залишитися самим собою; потреба в розумінні.

Список використаних джерел

1. Алексеев П. В. Рубинштейн Матвей Моисеевич (1978-1953) / П. В. Алексеев // *Философы России XIX-XX столетий : биографии, идеи, труды* / под общ. ред. В. П. Алексеева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Книга и бизнес, 1995. – С. 506–507.
2. Богуславский М. В. Соло Моисея Рубинштейна / М. В. Богуславский // *Магистр*. – 1993. – № 5 – С. 15–25.
3. Мехтиханова Н. Н. История отечественной психологии конца XIX — начала XX в.: учеб. пособие / Н. Н. Мехтиханова. – М. : ФЛИНТА : МПСИ, 2010. – 192 с.
4. Никольская А. А. Некоторые аспекты научного творчества М. М. Рубинштейна / А. А. Никольская // *Вопр. психологии*. – 1978. – № 5. – С. 137–145.
5. Петренко О. Б. Вплив педології на становлення гендерного підходу до освіти й виховання школярів в Україні (20-ті рр. XX ст.) / О. Б. Петренко // *Іст.-пед. альм.* – 2006. – Вип. 2. – С. 35–41.
6. Петровский А. В. Психология и время / А. В. Петровский. – СПб. : Питер, 2007. – 448 с.
7. Рубинштейн М. М. Идея личности как основа мировоззрения : критич. философ. очерк / М. М. Рубинштейн – М. : Тип. С. А. Кинеловского, 1909. – 124 с.
8. Рубинштейн М. М. История педагогических идей в ее основных чертах. / М. М. Рубинштейн – Иркутск : Тип. Дома Трудящихся, 1922. – 304 с.
9. Рубинштейн М. М. О смысле жизни. В 2 ч. / М. М. Рубинштейн. - Л.: Сеятель, 1926. – Ч. 1. Историко-критические очерки. – 198 с. ; Ч. 2. Философия человека. – 1927. – 271 с.
10. Рубинштейн М. М. Очерк педагогической психологии в связи с общей педагогикой / М. М. Рубинштейн. – [4-е изд. перераб. и доп.]. – М. : Задруга, 1920. – 540 с.
11. Рубинштейн М. М. Педагогическая психология в связи с общей педагогикой / М. М. Рубинштейн. – М. : Мир, 1927. – 310 с.
12. Рубинштейн М. М. Платон – учитель. / М. М. Рубинштейн – Иркутск : Тип. В. С. Лебедева, 1920. – 120 с.
13. Рубинштейн М. М. Половое воспитание с точки зрения интересов культуры / М. М. Рубинштейн. – М. ; Л. : Моск. акц. изд. общ-во, 1926. – 126 с.
14. Рубинштейн М. М. Проблема «Я», как исходный пункт философии. / М. М. Рубинштейн – Иркутск : [б. и.], 1923. – 37 с.
15. Рубинштейн М. М. Психология, педагогика и гигиена юности / М. М. Рубинштейн, В. Е. Игнатьев. – М. : Работник просвещ., 1926. – 321 с.
16. Рубинштейн М. М. Социально-правовые представления и самоуправление у детей. / М. М. Рубинштейн. – М. : ПРАВО и ЖИЗНЬ, 1925. – 183 с.
17. Рубинштейн М. М. Юность: по дневникам и автобиографическим записям. / М. М. Рубинштейн – М. : Высш. пед. курсы при Моск. высш. техн. училище : Тип. Иванова в Сергееве, 1928. – 276 с.

References

1. Alekseev P. V. Rubinshtejn Matvej Moiseevich (1978-1953) / P. V. Alekseev // *Filosofy Rossii XIX-XX stoletij : biografii, idei, trudy* / pod obshh. red. V. P. Alekseeva. – 2-e izd., pererab. i dop. – M. : Kniga i biznes, 1995. – С. 506–507.
2. Boguslavskij M. V. Solo Moiseja Rubinshtejna / M. V. Boguslavskij // *Magistr*. – 1993. – № 5 – S. 15–25.
3. Mehtihanova N. N. Istorija otechestvennoj psihologii konca XIX — nachala XX v.: ucheb. posobie / N. N. Mehtihanova. – M. : FLINTA : MPSI, 2010. – 192 s.
4. Nikol'skaja A. A. Nekotorye aspekty nauchnogo tvorchestva M. M. Rubinshtejna / A. A. Nikol'skaja // *Vopr. psihologii*. – 1978. – № 5. – S. 137–145.
5. Petrenko O. B. Vplyv pedologii' na stanovlennja gendernogo pidhodu do osvity j vyhovannja shkoljariv v Ukraїni (20-ti rr. HH st.) / O. B. Petrenko // *Ist.-ped. al'm.* – 2006. – Vyp. 2. – S. 35–41.

6. Petrovskij A. V. Psihologija i vremja / A. V. Petrovskij. – SPb. : Piter, 2007. – 448 s.
7. Rubinshtejn M. M. Ideja lichnosti kak osnova mirovozzrenija : kritich. filosof. ocherk / M. M. Rubinshtejn – M. : Tip. S. A. Kinelovskogo, 1909. – 124 s.
8. Rubinshtejn M. M. Istorija pedagogicheskikh idej v ee osnovnykh chertah. / M. M. Rubinshtejn – Irkutsk : Tip. Doma Trudjashhihsja, 1922. – 304 s.
9. Rubinshtejn M. M. O smysle zhizni. V 2 ch. / M. M. Rubinshtejn. - L.: Sejatel', 1926. – Ch. 1. Istoriko-kriticheskie ocherki. – 198 s. ; Ch. 2. Filosofija cheloveka. – 1927. – 271 s.
10. Rubinshtejn M. M. Ocherk pedagogicheskoy psihologii v svyazi s obshhej pedagogikoj / M. M. Rubinshtejn. – [4-e izd. pererab. i dop.]. – M. : Zadruga, 1920. – 540 s.
11. Rubinshtejn M. M. Pedagogicheskaja psihologija v svyazi s obshhej pedagogikoj / M. M. Rubinshtejn. – M. : Mir, 1927. – 310 s.
12. Rubinshtejn M. M. Platon – uchitel'. / M. M. Rubinshtejn – Irkutsk : Tip. B. C. Lebedeva, 1920. – 120 s.
13. Rubinshtejn M. M. Polovoe vospitanie s tochki zrenija interesov kul'tury / M. M. Rubinshtejn. – M. ; L. : Mosk. akc. izd. obshh-vo, 1926. – 126 s.
14. Rubinshtejn M. M. Problema «Ja», kak ishodnyj punkt filosofii. / M. M. Rubinshtejn – Irkutsk : [b. i.], 1923. – 37 s.
15. Rubinshtejn M. M. Psihologija, pedagogika i gigiena junosti / M. M. Rubinshtejn, V. E. Ignat'ev. – M. : Rabotnik prosveshh., 1926. – 321 s.
16. Rubinshtejn M. M. Social'no-pravovye predstavlenija i samoupravlenie u detej. / M. M. Rubinshtejn. – M. : PRAVO i ZhIZN", 1925. – 183 s.
17. Rubinshtejn M. M. Junost': po dnevniki i avtobiograficheskim zapisjam. / M. M. Rubinshtejn – M. : Vyssh. ped. kursy pri Mosk. vyssh. tehn. uchilishhe : Tip. Ivanova v Sergeeve, 1928. – 276 s.

Petrenko O.B. THE PROBLEM OF SELF-IDENTITY IN THE CONCEPT OF M. M. RUBINSTEIN

The problem of self-identity in the concept of M. M. Rubinstein is characterised in the paper; it is clarified that the humanistic nature of the M. M. Rubinstein's concept is manifested in the understanding by him the process of education, which is based on the nature of human individuality, his self, the functions «I», socio-legal awareness, self-realization.

It is determined that the object of research in the scientist's heritage is a process of educating the «holistic personality», and the subject of his detailed analysis is the formation of the moral potential of a person.

Structural components of M. M. Rubinstein's concept is the goal, which he understood as forming in a person «holistic personality»; the content of education, which he defined as the amount and nature of personality traits, which can be achieved by solving problems of the physical, moral, social-legal, aesthetic, religious upbringing.

M. M. Rubinstein justified the central for pedagogy psychological category – «personality», having focused his attention on four aspects of man: a natural entity being dependent on the laws of «general kingdom of nature»; a social creature who lives in interaction with other people, society and government; a member of a cultural whole and an «individual personality»; he also focused his attention on the environment, family, community as means of educating the «holistic personality».

Key words: self-realization, personality, a «holistic personality», concept by M. Rubinstein, educational psychology.

УДК 159.98:[17.022.1:796.071.2]

Є.В. ПОЗДНИШЕВ

РОЛЬ ІНСТРУМЕНТІВ ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ТА ПРОСУВАННІ ІМІДЖУ СУБ'ЄКТІВ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена аналізу ролі інструментів психотехнологій (імідж-технологій) у формуванні та просуванні іміджу суб'єктів спортивної діяльності, до яких автор відносить спортсменів, тренерів, спортивні команди та уболівальників. Автор поділяє інструменти імідж-технологій на психологічні та медійні. До психологічних інструментів імідж-технологій він відносить: архізацію, вербалізацію, візуалізацію, впровадження моделей сприйняття, деталізацію, дистанціювання, емоціоналізацію, контекстне введення знаків, маніпулювання, міфологізацію, позиціонування, самопрезентацію, саморекламу. До медійних інструментів імідж-технологій відповідно: акцентування інформації, заміну цілей, когнітивне картування, стереотипізацію, опитування громадської думки, формат вигідних контекстів, аватари і статуси. Автор розглядає інструменти імідж-технологій як ключові елементи формування іміджу.

Ключові слова: імідж, психотехнології, імідж-технології, інструменти, спортсмени, тренери, спортивні команди, уболівальники.

Статья посвящена анализу роли инструментов психотехнологий (имидж-технологий) в формировании и продвижении имиджа субъектов спортивной деятельности, к которым автор относит спортсменов, тренеров, спортивные команды и болельщиков. Автор разделяет инструменты имидж-технологий на психологические и медийные. К психологическим инструментам имидж-технологий он относит: архизацию, вербализацию, визуализацию, введение моделей восприятия, детализацию, дистанционирование, эмоционализацию, контекстное введение знаков, манипулирование, мифологизацию, позиционирование, самопрезентацию, саморекламу. К медийным инструментам имидж-технологий соответственно: акцентирование информации, замену целей, когнитивное картование, стереотипизацию, опитувание общественной мысли, формат выгодных контекстов, аватары и статусы. Автор рассматривает инструменты имидж-технологий как ключевые элементы формирования имиджа.

З М І С Т

Павелків Р. В. Формування та розвиток здатності до моральної рефлексії в процесі активного соціально-психологічного навчання молодших школярів	5
Артемова О. І. Вплив рівня розвитку креативності на адаптацію студента-першокурсника.....	10
Бабій М. Ф. Важливість здібностей у вербальній взаємодії педагогів.....	14
Березюк Т. П. Формування професійної компетентності майбутніх менеджерів на засадах компетентного підходу в контексті європейського простору вищої освіти	18
Богдан Ж. Б., Підбуцька Н. В. Мотиваційні предиктори спрямованості особистості	24
Борейчук І. О., Матухно Є. В. Використання фотоспогадів у позитивній мотивації індивіда	27
Бульчик Т. І., Мушкевич М. І. Психологічні особливості особистісного та сімейного функціонування учасників АТО	31
Бучко В. Б. Психологічні аспекти сприймання справедливості через призму культури бідності та багатства.....	36
Бушуєва Т. В. Взаємозв'язок особистісних особливостей та копінг-стратегій жінок у період дорослішання.....	41
Веремійчук Т. А. Психологічні особливості переживання кризи студентської молоді в Україні	46
Воробійов А. М., Демчук О. О. Медіа залежність як різновид психічних відхилень.....	49
Ганкевич О. В. Вплив психотравмуючих факторів на життєдіяльність молодих та зрілих подружніх пар	54
Главінська О. Д. Професійне самоусвідомлення та самовизначення студентської молоді у становленні особистісної суверенності.....	59
Грипич С. Н. Розвиток професійної мотивації студентів психолого-педагогічних спеціальностей в процесі навчання у ВНЗ	63
Грицюк І. М. Арт-терапія в роботі практичного психолога з дітьми, які мають емоційні порушення.....	67
Демчук О. О., Лазарчук В. В. Життєва компетентність як підґрунтя власної життєвої і професійної успішності.....	71
Демянюк О. Б., Косарєва О. І. Модальності світосприйняття як складова індивідуальної свідомості молоді.....	75
Дучимінська Т. І., Хлівна О. М. Роль лабораторного практикуму з психодіагностики та клінічної психології у виявленні проявів особистісної безпорадності студентів.....	79
Ivashkevych E. E. Psycholinguistic aspects of comic book narration.....	84
Івашкевич Е. Унікальність особистості та структура соціального інтелекту педагога.....	88
Камінська О. В. Система засобів подолання схильності до інтернет-залежності на основі ресурсного підходу	92
Карковська Р. І. Деструктивні позиції осіб з близького соціального оточення щодо вдів загиблих учасників АТО.....	96
Кирилова Д. С. Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки: теоретико-методологічний аналіз.....	101
Кідалова М. М. Емоційні бар'єри студентів ВНЗ: психологічні особливості прояву в умовах адаптаційного періоду	105
Клочек Л. В. Розвиток уявлень про соціальну справедливість у дошкільному дитинстві	110
Корчакова Н. В. Егоїстична мотивація як перешкода у розвитку просоціальної поведінки підлітка	114
Котлова Л. О., Марчук К. А. Психологічні особливості творення поетичного тексту (за науковим трактатом І. Франка "Із секретів поетичної творчості").....	120
Коць М. О., Онопченко І. В., Озоровський І. В. Роль мотиваційних чинників у професійному самовизначенні підлітків з особливими потребами.....	124
Коширець В. В. Особливості надання психологічної допомоги особам з ПТСР	128
Крюкова Л. В. Критерії формування особливостей емоційної сфери молодшого школяра	133
Кряж І. В., Гранкіна-Сазонова Н. В. Довіра й емоційний інтелект як предиктори особистісного благополуччя студентів-психологів	137
Кузьмін В. В. Концептуалізація соціально-психологічних процесів виникнення, формування й розвитку спільноти дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, їх інтеграція в сучасне суспільство	143
Кулаков Р. С. Особливості впливу профільного навчання на вибір старшокласниками сфери майбутньої професійної діяльності	147
Кулакова Л. М. Психологічні особливості розуміння текстової інформації молодшими школярами в умовах навчальної діяльності	153
Лисак Н. О., Петренко Н. В. Теоретико-методологічні підходи щодо структури внутрішньоособистісного конфлікту в період юнацького студентського віку	157
Литвинчук Л. М. Оцінка індивідуальних особливостей трансперсональної поведінки залежних від опіюїдів	162
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Формування професійної ідентичності майбутніх учителів	167
Луценко О. Л., Габелкова О. Є. Конструювання методики схильності до низької фізичної активності – процедура та результати.....	171

Луцик Г. О. Чинники схильності підлітків до девіантної поведінки	175
Магдисюк Л. І. Психологічні особливості якості життя осіб з серцево-судинними захворюваннями.....	180
Mykhalchuk N. O., Yatsuryk A. O. The problem of understanding in psychology: philosophical and methodological background	184
Мушкевич М. І. Моделі організації психологічного супроводу сімей, які мають проблемних дітей	188
Назаревич В. В., Борейчук І. О. Фотографія як засіб ресурсування психоемоційного стану індивіда	192
Назарець Л. М. Особливості взаємодії у конфліктах та конструктивні прийоми їх подолання	197
Новік Л. О., Хупавцева Н. О. Вікові особливості становлення професійного іміджу особистості	202
Оксентюк Н. В. Мікромоменти позитивного резонансу	206
Павелків В. Р., Панасюк В. М. Прояви ознак фанатизму як соціального явища: на прикладі молодіжних субкультур	211
Петренко О. Б. Проблема самореалізації особистості у концепції М.М. Рубінштейна	215
Позднишев Є. В. Роль інструментів психотехнологій у формуванні та просуванні іміджу суб'єктів спортивної діяльності	220
Помилуйко В. Ю. Психологічні механізми розвитку ключових компетентностей у дорослому віці	225
Романюк В. Л. Дослідження психічного здоров'я особистості за рівнем тривожності	230
Рудюк О. В. Смыслодіяльна детермінація переживання кризи у безробітних.....	234
Рудь Г. В., Косарєва О. І. Психологічний аналіз прояву особистісних характеристик першокурсників	239
Савелюк Н. М. Психологічні аспекти проблеми взаємозв'язку релігійної активності та суб'єктивного благополуччя	244
Созонюк О. С. Розвиток професійного мислення майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.....	250
Ставицька О. Г., Ставицький Д. О. Динаміка змісту особистісно-мотиваційної сфери студентів за час навчання у вузі	254
Старинська Н. В. Адаптаційний потенціал як чинник професійної самореалізації особистості	259
Столярчук О. А. Динаміка професійного Я-образу майбутніх фахівців.....	263
Сторож О. В., Дружиніна І. А. Психологічні особливості адаптації та творчої реалізації особистості у соціумі	268
Ткаченко О. А. Аналіз факторів професійного саморозвитку як підґрунтя самопроекування учителів.....	272
Ткачишина О. Р. Психологічна безпека особистості та явища стереотипізації у сучасному інформаційному середовищі	277
Федоренко Р. П., Лех Т. Л. Аналіз особливостей ставлення сучасних підлітків до "груп смерті" та небезпечних ігор у соціальних мережах	281
Фенина О. Я. Проблема рефлексії та рефлексивності особистості у становленні професійного самоменеджменту	286
Хомич І. С. Самооцінка дитини молодшого шкільного віку як передумова забезпечення контролю за діяльністю з точки зору нормативних критеріїв.....	291
Шаповал І. М. Дослідження психологічних чинників формування професійної ідентичності студентів-психологів.....	295
Шкарлатюк К. І., Сойко О. В. Медитативні казки як ресурс особистісного розвитку дитини з психофізичними порушеннями.....	300
Яцюк Н. О. Особливості морального розвитку молодших школярів у сучасних умовах	304
Відомості про авторів	312

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Упорядники:
проф. **Павелків Р. В.**, доц. **Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 20.04.2017 р.
Формат 60х84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 8 / упоряд.
Р. В. Павелків ; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне :
РДГУ, 2017. – 318 с.

УДК 159.9+316.6
ББК 88

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017